

Eigenzinnige mode als kunst

Elsa Schiaparelli in het Parijse modemuseum

(tijd) - Het Musée de la Mode et du Textile in Parijs richt de schijnwerpers op 250 kostuums, modeschetsen, accessoires en parfum van Elsa Schiaparelli. Tijdens het interbellum schreef de Italiaans-Franse modeontwerpster modegeschiedenis met extravagante ideeën als de 'chapeau-journal', een tot punt-hoed gevouwen krant. Maar in de grote overzichtstentoonstelling zijn dit soort kunstzinnige creaties, geïnspireerd door vrienden-kunstenaars, als Tristan Tzara, Francis Picabia, Jean Cocteau, Man Ray, Salvador Dalí, niet te vinden.

'Grote kunstwerken' werden haar eerste ontwerpen van sweaters in 1927 genoemd en ze kenden een onmiddellijk succes. Het waren met de hand en met dubbele draad gebreide truien met een grappig trompe l'oeil-motief: een zwart-witte jumper met een geknoopte das of een rood strikje ingebreid. Nu gewoontjes, toen spraakmakend.

'Shocking' is dan ook de toepasselijke titel van de memoires die Schiaparelli in 1954 - na de sluiting van haar modehuis - schreef. Schandaal verwekte ook haar ontwerp voor de Spaanse tennisster Lili de Alvarez toen ze op Wimbledon verscheen met een broekrok. Een 'jupe-culotte' werd toen geassocieerd met anti-vrouwelijkheid en lesbische voorkeur. Lef en vernieuwing kenmerkten haar ontwerpen, maar tegelijk waren ze praktisch. Zo ook de sporttenue voor de eerste vrouwelijke pilote Amy Johnson op haar solovlucht van Groot-Brittannië naar Kaapstad. Schiaparelli ontwierp comfortabele en multifunctionele jurkmantels voor in haar eigen reiskoffers. In 1931 lanceerde ze de eerste schouder-vullingen die de taille versmallen en de heupen stroomlijnen: een verhoogde taille geeft een verlengd, elegant silhouet en de asymmetrische sluitingen suggereren dynamiek. In haar '12 geboden voor de vrouw' raadde Schiaparelli vrouwen aan niet al te veel, maar wel degelijke kleren te kopen: 'chic et pas cher'. Het eerste gebod aan vrouwen is zichzelf beter te leren kennen en het laatste: 'altijd de eigen rekeningen betalen'.

Rebels

De in 1890 in Rome geboren Schiaparelli heeft altijd geprobeerd op eigen benen te staan. Ook toen ze zich als rebelse 'petite bourgeoise' afvroeg hoe ze ooit met haar studie filosofie aan de bak zou kunnen komen. Een eerste - gepubliceerde - dichtbundel 'Arethusa' op haar 21ste was niet echt financieel leefbaar. Ze trok naar Engeland, ontmoette er de Britse aristocratische theosoof Wilhelm Kendl de Kerlor, trouwde en verhuisde met hem naar New York. Een dochter - Gogo - en een echtscheiding later stond ze berooid terug in Parijs waar ze een klein winkelke opende dat uitgroeide tot een haute couturehuis.

Een van de creaties van Elsa Schiaparelli uit 1937.

(Foto:VPM/Corbis)

'Een artieste die kleren maakt', schamperde haar concurrente Coco Chanel. In tegenstelling tot Chanel - die ook tegen dezelfde avant-garde-kringen aanleunde, maar mode beschouwde als een métier - was mode voor Schiaparelli kunst. Of die subversieve beïnvloeding eenrichtingsverkeer was, is nog steeds niet uitgemakt. Kunst - en niet alleen haar eigen eclectische privé-verzameling - behoorde wel tot haar dagelijkse leefwereld. Het duidelijkste voorbeeld op de tentoonstelling zijn twee tekeningen van Dalí, opgedragen aan 'chère Elsa'. Onderaan die schetsen - voorlopers van 'de Venus van Miló met schuifladen' - vermeldt Dalí dat hij gek is op botten en beenderen en het handtasje dat bij de jurk hoort ook vanuit een beendermotief wil opbouwen. De jurken

die ze samen ontwerpen, hebben motieven van kreeften (gedragen door Wallis Simpson) en eentje met een opdruk alsof de zijden stof aan bloederige flarden is gescheurd.

Erg uitgebreid wordt haar samenwerking met dadaïsten en surrealisten op deze tentoonstelling niet getoond: er is een avondjurk en linnen bolero met een uitgepuurde tekening van Jean Cocteau, een mantel in visnet, een keukenschort uit geplastificeerd tafeldoek. Er zijn foto's te bekijken van haar modernistische appartement, een evocatie van haar salon op de Place Vendôme waaraan onder anderen Alberto Giacometti meewerkte en een verwijzing naar de juwelen uit goedkope materialen die Elsa Triolet, toen nog moderedactrice 'Prune' en echtgenote van de communistische dichter

Louis Aragon voor haar ontwierp: een halsketting van witte, porseleinen bolletjes, 'Aspirine' genaamd.

Beeldhouwster

Schrijfster Anaïs Nin zag haar eerder als een beeldhouwster dan als modeontwerpster. Als een vormgeefster' sculpteerde Schiaparelli haar luxeuze stoffen rondom de mannequin. Het conventionele gebruik van dure stoffen - wol voor de ochtend, zijde voor de namiddag, brokaat en fluweel voor de avond - husselt ze blijgezind door mekaar. Ze was rebels, maar ook Romeins: haar breedsprakerige gebruik van barokke borduursels, haar felle kleuren 'Shocking Pink' en ijsblauw, haar inspiratie uit de klassieke oudheid of

de Italiaanse Renaissance, haar fascinatie voor de bonte werveling van het circus, maar ook voor de sterrenhemel. Haar handelsmerk zijn de schoonheidsvlekjes op haar wang die haar beroemde Romeinse oomastronoom ook de 'constellatie van de Grote Beer' noemde.

'Mode ontstaat uit kleine feiten, tendensen, zelfs politieke evenementen, maar nooit door het maken van plissés, van potsierlijke vrouwenprullen', stelde Schiaparelli. 'La Crise' is een jurk uit patchwork en verwijst naar de economische crisis van de jaren 30. In 1939 was het thema van haar défilé 'een moderne, politieke Commedia dell'Arte' en vier jaar eerder had ze in een collectie al verwezen naar 'un univers tirailé de tous côtés comme un vieux ballon', een collectie waar ze 'monarchieën en operette-democratieën' te pronk zette. De republikeinen kregen gemakkelijk zittende kleren met haar beroemde aanpasbare 'Fermeture Eclair', de royalisten werden met historiserende hesjes van somptueuze stoffen in keizerlijk purper getooid.

Zelfspot

Enige zin voor humor en zelfspot waren haar niet vreemd: haar eerste ontwerp was een avondjurk voor zichzelf. Ze was pas 17 en net in Parijs toen ze werd uitgenodigd voor een bal. Van enkele stoffen knutselde ze zich een soirée-outfit die ze met naalden aan mekaar spelde. Best mooi, maar pech: tijdens het bal vielen de spelden uit de jurk.

Voor een van haar thema-defilés - die zij lanceerde - had ze een nieuwe stof ontworpen: een stof met krantenopdruk van haar eigen persknipsels. Lederen handschoenen kregen gelakte nagels. Wie was de eerste die handen als handschoenen beschilde en dan door Man Ray liet fotograferen: zij of Picasso? Vele van haar ontwerpen kunnen vandaag nog zo de straat op, zoals het gebreide rappersmutsje uit 1933, de broekpakken met rits uit de oorlogstijd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stak ze de oceanen over: eerst voor een reeks conferenties, daarna definitief. Maar Schiaparelli weigerde nog te ontwerpen. Ze besteedde haar tijd aan liefdadigheid en aan de organisatie van de tentoonstelling 'First papers of Surrealism' samen met Marcel Duchamp en André Breton. Na de oorlog keerde ze terug naar Parijs en probeerde ze kleding voor diverse budgetten te creëren. Tot ze in 1953 de boetiek sloot.

Door de zalen in Parijs galmt haar zware Italiaanse accent: 'I'm very, very sorry not to be able to be here with you today'. De toeschouwer kan dat alleen maar beamen. Schiaparelli zou de tentoonstellingsmakers achter hun vodden hebben gezeten en dat zou wat ambiance gebracht hebben in deze wat matte tentoonstelling over een fascinerende vrouw.

Eliane VANDENENDE

De tentoonstelling 'Elsa Schiaparelli' is tot 29 augustus te zien in het Musée de la Mode et du Textile, 107-111 rue de Rivoli in Parijs. Tel. 00-33/1.44.55.57.50, www.ucad.fr